

I.

1. A szentszövetségi Európában – 1825-től – a magyar Vormärz reformjait kiváló hazafiak készítették elő, vitatták meg azokat megyegyűléseken, az országgyűlésben, s vitték keresztül az uralkodó jóváhagyását elnyerve.

Rendkívüli volt ez a pezsgő korszak. A kiemelkedő státusú férfiak, politikusok, noha gyökeresen eltérő nézeteket vallottak a haza és haladás, a nemzeti függetlenség, a polgári átalakulás, a Habsburg-házzal való kapcsolatok alakításának kérdésében, mégis, a döntő helyzetekben államférfiúi bölcsességük mindig segítette őket a nemzet érdekeit szolgáló célszerűségi követelmények feltalálásában.

Ismert, hogy Kossuth a megyét kívánta a municipális szabadság intézményeként megtartani, akár a felelős minisztériumot is feláldozva, ha az alkotmányos szabadság bástyája ezt szükségessé tette volna. Széchenyi felsőtáblás meggyőződése pedig a mérsékelt reform példája volt. Érdekes Széchenyi egy korábbi – 1846. február 2-i – naplóbejegyzése is, idézve a kortárs Patay József szavait, hogy a legnagyobb magyar és Deák között az a különbség, hogy „Deák azt tekinti, mi tetszik a sokaságnak, Széchenyi pedig, hogy mi hasznos a hazának”.

A bölcs argumentációnak, a más vélemények figyelembevételének, a meggyőzésnek a megyei nyilvános ülések, a fontosabb tárgyakban „nevezett küldöttségek”, a törvényhatóságok közötti levelezések, politikai egyeztetések rengeteg lehetőséget adtak. Kossuth számítása szerint – megállapította, hogy az 1825–1841 közötti periódusban

Máthé Gábor

Március idusára

Széchenyi István Naplójából*

az összesen hét évig tartó országgyűlés alatt 2184 közgyűlés volt, több mint Angliának minden meetingje és politikai lakomája hasonló időben.

2. A nemzet megújulását mind a két¹ politikai zsenialitással megáldott statusférfi életcéljának tartotta. Széchenyi *Hitel* című művében kinyilvánította, hogy a nemzetiség és jobbágsors alakulásától függ nemzeti létünk. „S mi arra jutottunk, hogy a XIX. században, midőn az ember méltósága szent kezd lenni, pirulás nélkül publice beszélünk egész Európa hallatára, de misera plebe contribuyente, a külföldnek ez iránti türelmét csak előtte ismeretlen létünknek köszönhetjük, melynek következtében az azon hiedelemben van, tán csak egy kis szektáról van szó, mely vallás, a több efféle miatt sanyarítottak –, midőn azonban kilenc millióról forog kérdés, ki hű jobbágy, s mily hű! jó katona... szóval ki minden terhek türelmes viselője, s melynek oly nagy része a magyarság utolsó záloga, reménye fenntartója.”² Széchenyi a közszabadság eszméjéből származtatva a belső fogyasztást – mely a nemzet

Gróf Széchenyi István

Kossuth Lajos

gazdaságának alappillére – eljut a közvagyonosság megteremtésének követeléséig. Felveti a kérdést, mi tehát a közvagyonosság oka? „A bátor lét, saját birtok, szabadság, törvény előtt egyenlőség stb., ezek, s csupán ezek ébresztik a közszorgalmat, mely a nevelés, sajtószabadság, s több effélék által józan útmutatást nyerend.” Követeli a birtoklásjogot mindenki számára, s hangsúlyozza – a *Stadiumban* írt törvényjavaslatok rögzítésekor: „Hunnia lakosságának ezzel adván polgári létet.”³

Kossuth ugyanezt a célt tűzte maga elé: „... a föld felszabadítását a jobbágy bilincseiből. Jó lesz (a francia) augusztus 4. 1789. Nem nyugszom míg keresztül nem viszem.”⁴ Kossuth programjában a kor követelését szorgalmazta: „A szabad föld azon világerővel ható igények közé tartozik, melyeknek legbizonyosabb jövődjük van.”⁵ Egyet kell értenünk a centralisták, municipalisták vitáját elemző értékeléssel, hogy a reformkor „nagy tűzijátékának” ragyogó személyiségei azért is példamutatóak a mának, mert a nemzeti csapások évszázados vajúdásának multa után egészen radikálisan képesek voltak a reális problémák feltárására, a megoldási variánsok előterjesztésére, s a közöttük felmerült viták, meghasonlások, „visszavonások”, konfliktusok meghaladására. Éppen a konfliktusok azok, amelyekben a történelmi alternatívák világosan feltárulnak s hordoznak magukban a jelenre sokatmondó tanulságokat.⁶

3. A reformországgyűlések ugyancsak a szárnyaló szellem és a meggyőzni kívánó stílus példái, amelyekből az utolsó 1847. november 7-én ült össze, és 1848. április 11-én oszlott fel.

Ez a parlamentum publikum több szempontból is kiemelkedő jelentőségű. Az 1844:2. tc. alapján, a magyar nyelv államnyelvvé minősülésével megtörtént a „csoda”: az uralkodó három magyar mondattal nyitotta meg az országgyűlést. A trónbeszéd már a kor követelményeit feladatként fogalmazta meg. Szólt a birtokviszonyok rendezéséről, az ősiség eltörléséről, a telekkönyv intézményéről, a rendes törvényszékek létesítéséről, a btk. átvizsgálásáról, az örökváltságról, a kereskedelem és ipar felvirágoztatásáról, a véleményszabadságról...

Az országgyűlésben Kossuth mint Pest megye, Széchenyi pedig mint Moson küldötte jeleskedett. Széchenyi Kossuth országgyűlési szereplésének megismerésére összpontosított, s ekkor határozta el, hogy Batthyány nézeteit inkább kedvezményezi, és megpróbálja őt megnyerni Kossuth ellenében.

Széchenyinek Batthyány Lajossal is rengeteg vitája volt. Kifejező a véleménye Batthyány jellemzésére: „alkotmányos hiperbolának”, s időnként „spiritueller Fantastnak” nevezte őt. Am nagyra becsülte ügyszeretét, emberségét. Érdekes, hogy megbocsátó vele nyelvi tekintetben is. 1844 májusában írta Batthyány: Magyarországnak és Ausztriának össze kell olvadnia. Batthyány ekkor még nem tudott jól magyarul, amit Fiáth Ferenc feljegyzése is igazol a korabeli „anekdotázó csipkelődés” kapcsán: „... majd töröm bors, Apponyi orrod alá”.

Széchenyi kísérletei azonban nem voltak eredményesek. Batthyány jobban vonzódott Kossuthhoz, amit Széchenyi márciusi naplóbejegyzési egyértelműen igazolnak.

4. A március 1–18. közötti naplórészletek különleges hangulatú, történeti hitelességű események leírásai. A triász: Batthyány Lajos – Kossuth Lajos – Széchenyi István szerepvállalásait, emberi nagyságát, különbözőségeiket, Széchenyi különleges felelősségét, a mai olvasónak mintegy személyes élményként is közvetítik. Széchenyi credója egyedülálló: „Mit tegyünk? Batthyány Lajost és Kossuth-ot támogatni kell! – Minden gyűlöletnek, antipátiának, minden ambíciónak hallgatnia kell!...” (március 15.). Az eseményekért történt arisztokrata felelősségre vonásra született bölcs válasza pedig igen tanulságos: „Ezt tanítottam, javítsátok meg az öreg házat, tisztítsátok meg az iszaptól, mely körülveszi. Az illetékesek nem tették meg... Kossuth és Társai jobbnak tartották felgyújtani” (március 16.).

Am a különbözőség végső értékelése a statusférfi valódi jelleme: „Nemzeti honunk hajszálon függött. Az első felvonás gyönyörűen sikerült... Én nem tudok kételkedni nemzetünk legszebb kifejlődésén, s miután Batthyány és Kossuthnak hallatlan nagy szerepén csak örülni tudok... Az én politikám biztos volt, de leszavazták. Kossuth egy kártyára tett mindent, és legalább idáig annyit nyert a hazának, mint amennyit az én politikám tán 20 év alatt nem bírhatott volna előállítani.”⁷

II.

A március 1–18. közötti naplóbejegyzések

1848. március 1.

Melankólikusan keltem. – Ma minden rossz irányba megy! Rendkívül mérges vagyok Ist[ván] F[őherceg]re az Adó küldöttség miatt. – El szeretnék menni. (1/2 sor törölve) Megint 11 öl fát tüzeltek el nekem. – Munkatársak ... nem tudtak volna ostobábban berendezkedni. –

[Wirkner: „A Nemzeti Gárda követelte Lajos F[ülöp] lemondását; – Meg is történt.” –

Hamarosan vidám lesz a helyzet. – A világ magától elrendeződik.]

Embereim közül senki sem tesz semmit! – Nekem ... mindentől vissza kellett vonulnom, mert még szégyent okozok.

1° Mert nem tudok mérsékelt lenni.

2° Egyáltalán nincs lélekjelenlétem. – Így pl. teljesen megfeledkeztem, hogy ma Z[ichy] Hen[rik]nél eszem, – és összehívtam az évenkénti Vál[asztmány]t (1-2 szó törölve)! Így megakadályozhattam volna T[eleki] Laci kiküldését! Túl későn jutott eszembe. –

Kiss M[árton] – Azt mondják a városban: [Nem lesz belőle (Javaslatból) semmi – csak Vukovár!]

Megbeszélés a F[őherceg]nél. – Főbíró, Tárnok, Vay M[iklós], én. Lajos F[ülöp]öt olvassa fel nekünk; – én egyedül beszélek, a megbeszélés rendje szerint. Vay-t [aki „undorítóan fifikásabb” mint én] Keg[levich] megbeszélésére viszem. Én a Főbíróhoz az adó miatt! – Stofferhez az Adminikeln miatt. –

Előtte Kossuth. Pázmándyt találok – Kos[suth]nak hiszek most: a képmutatás végtelen adománya. – For[gách]

Lajoshoz, aki megígéri – hogy marad és független lesz! Erdődy S[ándor]hoz. Megígéri: Az Adó Választ[mány]ban az alvilág ellen lesz. Zarkánál etc. Kovács megérkezett. Cr[escence]-szel eszem Z[ichy] Henriknél. – A Küldöttség nálam – 'Évenkénti!' – Szemerének hízelgett. B[atthyány] Lizinél. – Ő a gyerekbálon. Emiliához. Ő „egyáltalán nincs mellettem!”

[Wirkner megmondta nekem. Biztosan tudja: Kos[suth] eget-földet megmozgatna, hogy megdöntsön a javaslatommal együtt, és Vukovár győzzön. 60 e[zret] ígért (Elz, Brandau etc etc. etc.-től) arra az esetre, ha.]

1848. március 2.

Tegnap megint kávé – és egy kis bor. Egész éjjel égett! A hátam is! – Megbeszélés Kossuthnál... – ahol ő a nagyszerű deklarációt! *Egyedül* vagyok Bonis ... Pazmándy, Andr[ássy] ellen. [Megbeszélés Ist[ván] F[őherceg]nél.] Gyorsan eszünk. Megbeszélések: oppozíc[ió] és konzervatívok ... aztán követi megbeszélés – Kos[suth] már beszél... , széttépem a számat, Vidossal felolvastatok – egy rezümét – etc. amit a F[őherceg]nek kellene mondani iránymutatásként... Szavam elhangzik, ... Babarczy előjáró... , Madarász: Bárcsak egység volna... Somsics pak-tál... Babarczy is... megadom magam... hogy ne öntsek olajat a tűzre! – Ist[ván] F[őherceg]hez.

1848. március 3.

Kör. Simán elfogadták a butaságot. – [Ist[ván] F[őherceg]nél – „Jöjjön Bécsbe!” Félixnél, vele őszintén... „Ha én nem, akkor senki!”]

1848. március 4.

Országos ülés. – Jó gondolat túl későn. Engem bosszantott. Wirknernél... 'mi lenne, ha meghatalmazottként?'... etc. Sz[ent] Iványi fontoskodik.

[Feltételeim, fentről 10 e[zer] f[orint]ot kifizettek és 5 e[zret] minden hónapban.]

A folyó kiadások az ülések számlái, mint világítás, papír, fűtés. –

Nagy Istv[án] Nagykereszt. –

Általam stilizált kézzel írt feljegyzés, ahol teljhatalom & garancia...

Kit [!] akarok felhasználni.

Mindenki engedelmeskedik nekem.

Minden Adminikel

Katonaság –

Nincs ellentétes parancs... mielőtt vissza nem hívnak!

Titok –

6 hónapig országgyűlés

Meghazudtolhatnak. Kezükben van a fejem, a családom, a javaim,

Az – ellenzéki Kört és minden pol[itikai] klubot feloszlattak ne legyen erőltetés. – –

Mailátnál etc. az adó miatt. – Z[ichy] Félix...

Tea nálam... Malvina & Erdődy L!...

1848. március 5.

Rosszul vagyok... Ősiségi Választmányi ülés... később Sz[ent]királyival és Somsicsal adomáztunk... A személyzetnél... Otthon dolgozom. W[enckheim] Béla nálam... Akarja, de nincs bátorsága B[atthyány] Lajossal szemben.

1848. március 6.

Lekésem a Greifenstein-t... mert túl későn... értesítetek. Csodás idő. Sophie (Mayer)-rel megyek. Eötvös Pepi... nálam (!). Velem jön. Kovács Lai is. – Kapcsolatba lépünk. – A Mehlgrube-nél... Komor! Pál testvér. Elisa menyasszony. Apponyi. Mint egy nagy úr! „Kübecknek igaza volt... mikor nem adta oda a milliót a Tiszára. – Nem hozott volna politikai előnyöket!” (Aha... én mint áldozat.) –

„Kár volt: ha bele kerültem, együtt bűnhődünk!”

[Metternichnél. Mindenki otthagy. Csak velem beszél. Melanie: „Jó napot, polgár” – én „Köszönöm, elragadó forradalmár!”]

1848. március 7.

Ist[ván] főhercegnél – miután Eötvös és Kovács... jól informálva és eligazítva el. – –

Elmondom neki az egész politikámat. „Megyek etc.” Úgy tűnt, nem különösebben tetszett neki. – Velem rivalizál. – Grünne-vel beszélek. Úgy tűnik, értékel. „Apponyival kellene beszélnie”... Bombelles-nél... amellet van, hogy komolyságot mutatni (hogyan és mit akar mutatni... nem tudja)... Végül: csak Apponyi álláspontját nem lehetlenné tenni... inkább semmiféle megbeszélésre. Apponyinál. Nyíltan beszélek vele. App[onyi] dekoncentrált... Lajos testvérnél eszem. [Megigérem Lajosnak... a felosztás helyreigazítása miatt *békésen*, de pertől függővé tenni.]

Pálhoz. Zsedényivel és Z[ichy] Manuval játszom. – Zsed[ényi] szeretné, ha őt küldenék le. Kaszinó... Körbeállnak, mint 'a *kancellárt*'. Bethlen: „Az Ön kötelessége” – Nem akarok és nem leszek... Nem az én szférám: palotában, kényelem... de befogva a trágyás kocsi elé!!! Ez az én dicsőségem. Ha ki tudom tépni, szívesen adom az életemet!!! Ez méltó hozzám. –

1848. március 8.

Zichy Adalb[ert] nálam.

[Szemere nálam. Nyíltan beszélek vele. „Küldjék Vay M[ikl]óst... de akkor én nem megyek.” Itt azt mondják róla...]

Úgy sejtem, hogy nem fognak meghívni semmilyen konf[erenciára]. – Eszterházy Pálnál. Nyíltan beszélek vele. „Nem hiszem, hogy engem fognak küldeni. – Vagy ha mégis, akkor egy halk, de hatalmas hang: Túl késő!”

Mosom kezeimet. – Becsületesen viselkedtem. Beszélék vele a budai házáról. – Laure Sch[warzenberg] „Szécsen nem... (1-2 szó törölve). Adjon nekem egy tüt... kérdezze meg Grünne-t, mit gondol.” – Apponyinál eszem. Grünne, akinek [!] azért... írtam... Kérem: jöjjön el holnap Ist[ván] F[őherceg]hez megbeszélésre. Pálnál... whist-et játszom. Fáradt vagyok, mint egy kutya.

1848. március 9.

11 órakor megbeszélés Ist[ván] F[őherceg]nél. Főbíró, Apponyi, Szécsen, Zsedényi, Szögyéni, én, Zarka – Vay nincs itt! –

App[onyi] Országgyűlés szét... szigorú etc. Meg akarja bosszulni hibás lépéseit...; Szécsen is fontoskodik. Mindnyájan ellene vagyunk. – Zarka kommisszárnak (!) nevez... nyíltan beszélek etc.

Ebéd Apponyinál. Kovács L[ajos] Pozsonyból jön... etc. Szintén megbeszélés... Kvázi semmit sem fog eldönteni. – Pálhoz. –

[Főbíró kér... hamarosan Pozsonyba, ... és mondjam le vacsorámat Esterh[ázy] hercegnél – Beleegyezem.]

1848. március 10.

Kovács L[ajos]sal és Z[ichy] Félixszel Pozsonyba – ... tanácskozom néhányakkal. – Az ominózus izenet a fő[r[ende]k]nél is átmege; – Tehát mit tegyünk? Tanácskozás *ná-lam...*

1848. március 11.

E(törölve)-t Kemény Dénes jelenlétében... korholom, mint egy csibészt –

Adó választmány. Én viszem a kis szót, Kos[suth] a nagyot. –

Eötv[ös] Pepi és Kemény nálam esznek. – Becsülettel agitálok Kos[suth] tendenciái ellen.

Wirkner nem igazán őszinte számomra... olyanra fest, amilyenre akar. Nagyon sokan jönnek hozzám... Előké-szülünk holnapra.

[Én következő meghívót:]

Teljesen levert és kimerült. –

1848. március 12.

Sovány, levert, hideg etc. etc. Nagy megbeszélés nálam... Beszéd elviselhető – azt hiszem, szívhez. – – Bernáth Zs[iga] és Bonis ellenem. Debreczeni bosszu! – Kos... 2-3szor kicsit erősen beszélek... Majdnem megbuktattak. – Hunkár, Sz[ent] Iványi K[ároly] Kos[suth]ért halálra is mennek. Azt hiszem: az elviselhetőség elmaradt – hogy eredményhez jussunk. – Vay nagyon bölcs... Tony Maj-thényi is etc.

A végén majd meglátjuk! Nagy az Isten. Történjék bár-mi is! B[atthyány] Lajos és T[eleki] Laci sokáig nálam. „Majd be fognak zárni titeket etc. etc. etc.”

Wenk[heim] Béla nálam eszik. (Az oldallapon más-fél sor törölve.) Fáradozásaimért az lesz a köszönet, hogy én mint becsapott vagy csaló jelenek meg vagy Bécsben vagy itt; vagy ami még valószínűbb, „fent is és lent is az, aki mindent elrontott!” Jó időben. G[abris] Keglevich megbeszélésére; ... végre én is beszélek!! Vay M[iklós] „ha ezt Bécsben el nem fogadják... én megyek... és a Tárnok is etc. Később Ürményi Jos[ly]. „Ugyan Bécsben elfogadják mind ezt? ... Éppen ellenkező hírek jönnek... onnan!” etc. Whist Z[ichy] Félixnél.

1848. március 13.

Kis Gyury Majlath, Szécsen és Kovács L[ajos] nálam, hogy kombináljuk a Felirási szerkezetet. – Ist[ván] F[ő-

herceg] hivat. „Lajos F[őherceg] azt írja nekem, hogy a feliratot semmiképpen ne fel... Főrendek vissza fog-ják dobni. – Ragaszkodni fog... inkább menni – ígér-te.” – Azt tanácsoltam... megbeszélés, ahol Est[erházy] Pál herceg is. Főbíró véleménye ugyanaz. Prényi Zsiga a Szerkezet-ekkel kapcsolatban „nem eléggé” okította ki róla... elhajtának, felfordul minden, – vas villa a ha-sadban – – Pál hercegnél: Itt a pillanat, mikor Ön, régi sejtésem szerint a legfontosabb szolgálatot teheti Magyar-orzágnak. [Beszéltem neki megbeszélésekről...] – Me-yer elkísér – – 10ed és 9ed ellen van. – Be kellene váltani körülbelül semmiért. – Majlath Gyuri és Szécsen nálam esznek – – etc. Én még egyszer Főbírónál és F[őherceg] nél. – B[atthyány] Lizinél is – ahol Montenegro a bécsi zavargásokról – – kissé megnagyobbítja. – Bécsben bein-dult. – – kiszámíthatatlan, mi történik!!! Gőzhajó kalauza izgató beszédeket tart. 300-400 fiatal – „Le a kormányal, a Főbíró, Tárnok etc. mind gaz emberek [Nem kapok le-vegőt!] le az arisztokratákkal, le minden mágnással.”

Leopoldine Erdődy etc. nálunk... aki még B[atthyány] Lajoshoz vacsorára!!! –

[Hallom: Javaslatom megbukott. – Jottányit sem akar-nak engedni. – Passzivitásba merülök. –]

1848. március 14.

Teljesen béna. Szemrehányásokat teszek magamnak. – Tegnapelőtt nyugodtabbnak, –hidegebbnek kellett volna lennem! A F[őherceg] megbeszélésre hivat bennünket – Est[erházy] Pált is. –

„Metternich h[ercegnek] le kellett mondania; Egyete-misták foglalják el a várost etc. Ne kérjük (!) B[atthyány] Lajost és Kossuthot, hogy fenntartsák a nyugalmat. – Fel-irási izenetet kell... etc.”

Kör... Kos[suth]-ot és Andrassy Gyulát Madarász, Just... Pazmándy túlszámalyja. [Ezek sajtószabadságot akarnak... és a fiatalok felfegyverzését. –]

Szívemből beszélek. Tetszik... 3 óra a Fő[rendi] Ház: az Izenet keresztül megy (!). Szörnyű nagy a gőz. A kazán nem robban... mert az audit[órium] akarata egy hajszálon múlva, de megvalósul! Z[ichy] Henriknél eszem – – Vidá-mak vagyunk... Mesko mama és Irene Bécsből érkezik, ahol minden feszült de nyugalom van. – Fáklyásmenet.

1^oIst[ván] F[őherceg]nél, aztán Kossuth... akit a Zöld-fa erkélyén az elegánsabb hölgyek körbe fognak – ünneplik. Német polgárok németül szalutálnak Kos[suth]nak, aki németül válaszol. – [Jogászok és polgárok keverednek. Kos[suth] „B[atthyány] Lajost akarja miniszterelnöknek”. –] Z[ichy] Félixhez megyek ahol... sokan összegyűltek és nagy szomorúság... felvidítom őket (mintha én vidám lennék) és whistet játszom. –

[Előtte Sajtó választmányi ülés volt nálam. –]

1848. március 15.

[A májjammal förtelem. – Ma látom, Magyarország tel-jes felbomlása elébe néz. Hamarosan végem. (1/2 sor tör-ölve.)]

Az egész rossz álomnak tűnik! Ó szent nemezis! – Egy lengyel és Kossuth meggyújtják a gyűlékony anyagot! Az Isó talán Sobiesky egy leszármazottja... a 2dik megkí-

nozva és bolondnak tartva. – Szegény Metternich h[erceg] – Ferenc császár rendszere, mely abszurdumhoz kellett vezessen... és a (1/2 sor törölve) megbuktatott! –

Mit tegyünk? B[atthyány] Lajost és K[ossuth]ot támogatni kell! – Minden gyűlöletnek, antipátiának, minden amb[íciónak] hallgatnia kell. Nem fogom megzavarni; hogy „szolgáljak?” Az egészségetől függ. – Este Z[ichy] Félixnél.

[„Eladtuk az országot két Lajos-aranyért!” – Batthyány és Kos[suth] Lajos. –]

Ferenc Károlyhoz Bécsbe. Én a hosszú tollal. Lelkesedés! Mint egy méhraj! „A heréket megölik! Ez a történet vége! – Kézzel írt rövid feljegyzést javaslok... amit a császár írjon alá. Egész egyszerűen „István az én alter egóm.” Elfogadják.

„Magunktól kérdezzük: Milyen lesz a légkör Bécsben?” – Zászlók, lövése és Inkey Sándor, Orosz etc. etc. fogadnak, Kos[suth] és B[atthyány] Lajos mint küldöttség. –

A Jägerzeilén leszállunk. Az egész lázadásnak néz ki. – Kos[suth]ot többször is virággal koronázzák, – egzaltált bécsiek, lengyelek és olaszok ölelgetik. M[adame] Kos[suth]tal megyek – aki reszket! – Miután Kos[suth]ot győzedelmesen Károly F[őherceg]hez vitték B[atthyány] Lajossal a Munsch-hoz megyek enni. [„Olly csend & rend volt... senki nem lopott.” – Ezt mondják; – és örülnek!!! Megijedek... mert ez bizonyítja, hogy már a tolvajok sem kalkulálnak, őket is fanatizálták! –] – Aztán ugyanazzal Ist[ván] F[őherceg]hez. – Mivel a légkör... Bécsben B[atthyány] és Kos[suth] szerint jó volt, bevetették a kézzel írt feljegyzésbe, ... Felelős Minisztérium, etc. Batth[yány]... mint miniszterelnök – Harcoltam ... mindenekelőtt B[atthyány] neve ellen – hogy a császári háznak megspóroljam ezt a közvetlen megalázást..., amely végezetül, ha energia van benne – összeomláshoz vezethet. Rögtön meggyanúsítottak. [És ez egész odaig ment – hogy W[enkheim] Béla végül azt mondta... „Hagyd, menjen minden a maga útján, mert még leszúrnak.”]

B[atthyány]val Ist[ván] F[őherceg]hez mentünk. – Én beszéltem. – Megijedt – és Kollowrathhoz küldött bennünket... aki kiváló benyomást tett ránk. – B[atthyány] Lajos Kos[suth]hoz. – Én Ist[ván] F[őherceg]hez – – hogy holnap kapcsolatba lépjek Lajos F[őherceg]fel. Ahogy Kos[suth]hoz mentem – mindenkit felizgatott Zs (törölve) levele „Most még jobban meg kell szorítani a dolgot” – – [kiabálja Bónis és Bernát Zsig[mond]] (1/3 sor törölve) megsalt. – Alvás?! – Síralmas... Epekövek! –

1848. március 16.

Lajos F[őherceg]nél. – Szaladgálás – Ügyet sem vetnek a szavamra... Lajosnál eszem – Pálnál voltam.

[Vincze Zs[ófiá]nál is... az egész arisztokrácia... felháborodásában kvázi megszűnik kereszténynek lenni – és az egész felelősséget a vállamra teszi! – Eljövök tőle, haragszom magamra. – Vétkes vagyok a megmozdulásokért? –

Ezt tanítottam: javítások meg az öreg házat; tisztítsátok meg az iszaptól, mely körülveszi etc. Az illetékesek nem tették meg... és Kos[suth] és Társ[ai] jobbnak tartották „felgyújtani!” –]

Engem keresnek. And[rássy] Gyula és Z[ichy] Manu felháborítanak. Bolond örömeiket lelik benne, hogy Bécs ég! – Ismét Ist[ván] F[őherceg]nél etc. etc. –

12 órakor a küldöttséggel Ist[ván] F[őherceg]hez – utána a császárhoz – – Kínos látvány... Az este félelemben és várakozásban. – Ha Kos[suth] úgy akarja... a várat lerombolják... Lajos F[őherceg] nem akar engedni. Eszter[házy] Pál h[erceg] – megpuhítja; megnyugtatja a lelkiismeretét. – A Kohlmarkton felvezetem Kos[suth]hoz. Megölelik egymást. Eszter[házy]t felemelik. Később Kos[suth]ot győzedelmesen körbe hordozzák. – –

Eöt[vös] Pepi – éjfélkor otthon – Maschaker Hof – én később. Lefekszem. ¼ óra múlva „Ist[ván] F[őherceg]hez kell mennem”... Gyorsan elkészülök..., égő kanócok etc. etc. etc. között a várba lopódzok! – Ist[ván] F[őherceg] Eszt[erházy] Pál, B[atthyány] Lajos és Kos[suth] és én előttem kijelenti... ’hogy megvan!’ – a kaszinóba megyünk. B[atthyány] Lajost ünneplik. – Haza megyünk – – megijesztjük Eöt[vös] Pepit és Erdődyt. [„A törvény nevében!”]

1848. március 17.

Kos[suth]nál kifőzik a finálét – *Én semmibe nem avatkozom be!* – Bernáth Zs[iga] majdnem ellehetetleníti a dolgot. – [Ez a S(törölve) örül... és a mellét veri és a m[agyar] nemzet azzal, hogy a m[agyar] fiatalság Czapkát elmozdította... mert egy Pehovics – – és hogy a m[agyar] fiatalság a katonák tévútra terelésére törekszik – –]

Eöt[vös] Pepivel a Császár-malom melletti gőzhajóhoz megyünk!? – Pozsonyban a Zöldfa előtt... óriási méhraj... Kos[suth] nagyszerűen beszél – –; megtalálom Crescencet. Félixhez megyünk. Vidám vagyok... habár beteg... belsőmben teljesen összeszedett és nyugodt. –

1848. március 18.

Rossz éjszaka. – Minden elsötétedett körülöttem és érzem, a bárka süllyed. Kovács L[aji] belép, Pestről jött. – Új erőt érzek magamban... –

Ez a jöember mindig jókedvet hoz a házba! – [Ó: Istenért le Pestre az Országgyűléssel] B[atthyány] Lajoshoz megyünk – aki Pestre akar. K[ossuth] azt mondja: kinevetik őt! – Megbeszélés – Kos[suth] és T[ársai] eldöntik, hogy az országgyűlés Pozsonyban marad... [A szent nevezis mindenhol megmutatkozik! A bécsi légkörben döntik el, mi legyen Pozsonyban, tehát természetesen (!?) Pozsonyban döntik el, hogy mi lenne jó Pestnek!] Mindent megteszek, hogy B[atthyány] Lajost és K[ossuth]ot megmozdítsam. – Végre elhisszük: a F[őherceg]nek mennie kellene – Azért sem! –

Kovács és Dániel nálam esznek – aki nagyon tetszik nekem. [Sz[ent] Iványinak azt a tanácsot adom – vonuljon be. –

Hogy is állnak a valószínűségek? –

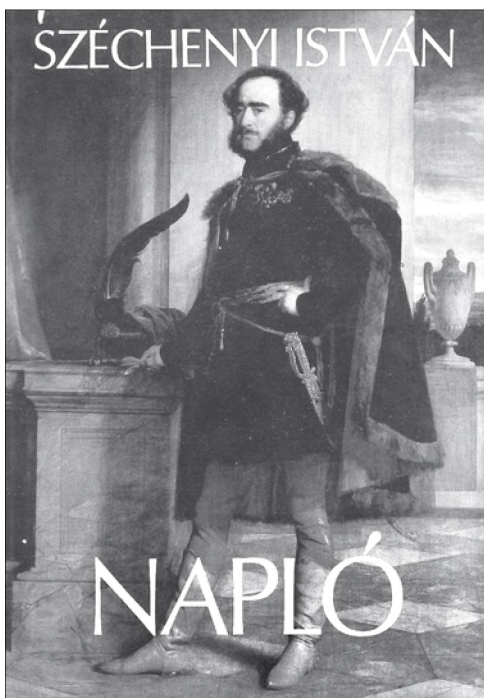
Megakadályozhatja-e még bármi is a teljes felbomlást?]

Crescenceszel nyíltan beszéllek. Talán közel a végünk!

Barátkozz meg ezzel a gondolattal – – légy erős, méltó önmagadhoz –; imádkozz Istenhez, és légy addig nyugodt és derűs! –

Állandó ülésezések... fáklyásmenet. – Beiratkozom a Nemzeti Gárdába, melynek ezredese Z[ichy Ottó lett]. Cr[escence]szel Z[ichy] Félixnél – Emília egészen kritikus. –

Az országgyűlésben megkezdődött jogalkotási munka, a felelős minisztérium sokoldalú tevékenysége a triással és a miniszter-társakkal végül is meghozta gyűlöcsét. Hitvallással, közakarattal megszületett a történelmünk első polgári alkotmányának tekintendő 31 törvény, a kapcsolódó 11 erdélyi cikkellyel. Mindez igazolta Széchenyi kételyein túlmutatató hitét: „Ha reakció nem történik és több lesz bennünk a hazafiság,

Széchenyi István Naplójának 1982. évi kiadása

mint az irigység, s több a polgári erény, mint a dicsvágy, én biz azt hiszem lesz még a magyarbul valami, s pedig sok.”⁸

S noha a reakció áldozatok és mártírium árán bekövetkezett, ám a Vormärz olyan eszme- és jogi értékrendszert vésett gondolkodásunkba, megteremtve a 48-as „mértéket”, amely mindmáig közjogunk alapjává lett.

A Szentszövetségi Európa első sikeres 100 évében a 19. században ezen a nyomvonalon folytatták Deák Ferenc és a magyar kormányok az Ausztriával szövetséges dualista Magyarországon a polgári jogállam intézményrendszerének kiépítését. Ennek sikerre pedig a reformkori nagy gárda előkészítő munkájának érdeme volt.

MÁTHÉ, GÁBOR

Zu Iden des März – Aus dem Tagebuch von István Széchenyi (Zusammenfassung)

Der Aufsatz stellt mit den Tagebucheinträgen Széchenyis von 1-8. März 1948 illustriert dar, welche Rolle die große Garde des Vormärz in der bürgerlichen Umwälzung und in der letzten ständischen Landesversammlung gespielt hat. Die Art und Weise, wie die zentralistischen und kommunalistischen Konzepte, Mittel der Erfüllung von

Zweckmäßigkeitserfordernissen im Interesse der Nation, gegen einander geführt wurden, illustriert, in welchem Maße die glänzenden Persönlichkeiten im großen Feuerwerk der Reformzeit im Stande waren, die realen Probleme aufzudecken, Lösungsvorschläge zu unterbreiten und Konflikte hinter sich zu bringen.

Jegyzetek

¹ Széchenyi István Naplója. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Viszota Gyula (1844–48) (Magyarország újkori történetének forrásai. Budapest, 1939; a továbbiakban: Széchenyi István Naplója, 1939, I–CVII p.). A német nyelvű naplóbejegyzéseket (1848. március 1.–március 18.) Mirk Mária, az ELTE ÁJK Lektorátusának munkatársa fordította.

¹ Máthé Gábor: *A jogegyenlőség és törvény előtti egyenlőség a reformkorban* (Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae. Tom. X., 1968, 354. p.)

² Uo., 352. p.

³ Uo.

⁴ Lukinich Imre: *Kossuth Lajos és a Magyar Történelmi Társulat* (Századok, 1927, 227. p.)

⁵ *Pesti Hírlap*, 1841. augusztus 21. (67. sz.)

⁶ Vö.: Nagy Endre: *A centralisták és municipalisták vitája* (Magyar Közigazgatás, 1991, 989–990. p.)

⁷ Széchenyi István Naplója, 1939, I–CVII p.

⁸ Uo.

